

จิตสาธารณะ : คืบความยั่งยืนสู่มนุษยชาติ

Public Mind : Restoring Sustainability for Mankind

พิเชษฐ์ ศรีสุข¹, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัณญา เคนาภูมิ²,
ดร.ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ³

Pichet Srisuk¹, Asst. Prof. Dr. Sanya Kenaphoom²,
Dr. Songsak Jeerasombat³

บทคัดย่อ

จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายนอกหรือภายในเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความตั้งใจของบุคคล ระลึกถึงตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

อย่างไรก็ตามการที่จะปลูกฝังจิตสาธารณะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังจิตใจของบุคคลให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม เรื่องที่เกิดจากภายในจิตใจ เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน มีความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เพื่อที่จะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตจะเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมต่อไป

คำสำคัญ : จิตสาธารณะ

¹ นักศึกษา ปรด. (รัฐประศาสนศาสตร) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Student of D.P.A. (Public Administration), Faculty of Politics and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University

² Assistant Professor, Lecturer, Faculty of Politics and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University

³ Lecturer, Faculty of Politics and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University

Abstract

Public mind or public awareness cannot be concluded or elaborated whether it arises from an internal or external factor, for everything is interconnected. The awareness arising from the external factor is the natural state of perception, impacting an individual's feelings, then becoming natural awareness and exposing without consciousness. Conversely, the awareness emerging from the internal factor is intentional for selecting an individual, realizing oneself very well. It is the type of awareness created by an individual between internal and external factors as the chain reaction. Consequently, to develop awareness should be simultaneously performed from both the internal and external factors.

However, growing public mind is vital for implanting one's mind to take responsibility for oneself and one's own society. It is to create ethics and morality, which is the matter of internal occurrence. "Public mind" is of importance for growing awareness to have the individual realize sacrifice, unity in action and spirit, and close cooperation with doing good deeds to the public's interests. Above all, the public awareness helps diminish ongoing problems in the society, generating good life qualities so as to be the pillar for leading one's everyday life, helping out with solving problems and creating benefits and welfares to the society.

Keyword : Public Mind

บทนำ

การที่คนมาอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ ย่อมต้องมีความหลากหลายและแตกต่างกัน เช่น ระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เป็นต้น สิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากครอบครัวเล็กๆ แล้วค่อยๆ เติบโตขึ้นจนกลายเป็นระบบสังคมขนาดใหญ่ จากครอบครัวเล็กๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบการพึ่งพาจากครอบครัวสู่หมู่บ้าน สู่สังคมเมืองจนกลายเป็นสังคมโลกหรือสังคมขนาดใหญ่ และได้พัฒนาความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากทางด้านวัตถุ ในปัจจุบันเป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมโดยทั่วไป มีค่านิยมที่ให้ความสำคัญในการแสวงหาเงินทอง แสวงหาอำนาจ บารมีมากกว่าที่จะให้ความสำคัญทางด้านจิตใจ สังคมในปัจจุบันจึงกลับเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ปัญหาต่างๆ มีมากมาย การปลูกฝังความสำนึกให้กับบุคคล เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อนตนเองและสังคม จึงควรบังเกิดขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้ในปัจจุบัน จึงมีการกล่าวถึงคำว่า จิตสาธารณะมากขึ้น การที่คนในสังคมขาดจิตสาธารณะนั้น จะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543)

จิตสำนึกเป็นความรู้สึกนึกคิดภายในบุคคล และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยการเรียนรู้ คนที่มีจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและใช้จิตสำนึกของตน เพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆ เช่น บุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัย จะไม่ซบถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะจะไม่ขีดเขียนในสถานที่สาธารณะ (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542 : 16) ความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของสังคมโดยรวมและหน่วยงานองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่ โดยพยายามยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างเคร่งครัด พยายามหลีกเลี่ยงการละเมิดให้น้อยที่สุดด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะสูงนั้น แม้แต่การทิ้งเศษขยะหรือซบถผิดกฎจราจรยังไม่กล้าที่จะกระทำเพราะรู้สึกอายใจ นอกจากนั้นเมื่อประสบพบเจออะไรที่ ผิดปกติ ผิดกฎหมายก็จะแจ้งความทันที ส่วนบุคคลที่ไร้จิตสำนึกสาธารณะจะมีวิถีชีวิตดำรงชีพไปวันๆ มักง่าย สะเพร่า เอาตัวรอด โดยไม่ได้คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น (ณรงค์ อ้วนทอง, 2546) ให้คนมีจิตสำนึกสาธารณะในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะถ้าตนเองไม่เห็น

ความสำคัญแล้วก็คงไม่มีใครบังคับได้ แนวทางที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะยังมีอีกหลายประการถ้าปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้

1. **สร้างวินัยในตนเอง** ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม

2. **ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม** ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้

3. **ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม** ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการโรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อพักน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

4. **ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต** เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่คนนับถือ สอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วย ทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น หลักพุทธศาสนา มีหลักคำสอนในการช่วยเหลือ หรือพึ่งพาตนเองที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดจากพุทธภาษิตอยู่เสมอ คือ อัตตาหิ อัตตโน นาโถ (อภิชาต ปันธเสน, 2544)

ความสำคัญของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นความรับผิดชอบต่อส่วนรวมที่เกิดจากภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึกตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลมาสู่การกระทำภายนอก ที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าปัญหาต่างๆ เกิดจากการขาดจิตสำนึกของคนส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญและตระหนักในความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง นับว่าเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น รู้จักความพอดี ประพฤติตัวให้เหมาะสม ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ทำงานที่รับมอบหมายให้สำเร็จ มีความรับผิดชอบต่อตรงเวลา สามารถพึ่งพาตนเองได้มีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนรู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อครู อาจารย์ เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ตั้งใจเล่าเรียน ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน ต่อพ่อแม่ เช่น เชื่อฟังพ่อแม่ ช่วยเหลืองานบ้านไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจมี ต่อครอบครัวได้แก่ สามี ภรรยาและบุตรให้ความ

ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ต่อเพื่อน เช่น ไม่เอาเปรียบเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ต่อสังคม มีความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย รักษาสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือต่อสังคม ในฐานะพลเมืองดี ให้ความช่วยเหลือ

พุทธศาสนา อธิบายถึงสิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วนเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปเป็นของธรรมดา การเกิดขึ้นแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกันเกิดคือมีสิ่งหนึ่งขึ้นเกิดย่อมเกิดอีกสิ่งหนึ่งตามมาและสิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วนแล้วแต่อาศัยซึ่งกันและกัน (ส.นิ. 16/224-5/110-1) เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (ธรรมบุญ เพ็งทอง, 2549)

จากลักษณะของผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะในช่วงต้นตามความคิดของบุคคลต่างๆ ทำให้เราเห็นความสำคัญของการมีสาธารณะ ว่ามีความสำคัญมาก สำหรับการที่คนมาอยู่รวมกันเป็นสังคม เพราะเรามีความสัมพันธ์กันในรูปแบบการพึ่งพากันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การที่คนในสังคมขาดจิตสาธารณะนั้นจะมีผลกระทบต่อนอง บุคคลรอบข้างครอบครัว องค์กร รวมถึงประเทศชาติและสังคมโลก ทำให้เกิดความเดือดร้อนในรูปแบบต่างๆ เช่น ขาดความสามัคคี เกิดการแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว แบ่งพรรคแบ่งพวกเกิดการเบียดเบียนสมบัติของส่วนรวมเป็นสมบัติของตนเอง องค์กรไม่ก้าวหน้า คุณภาพงานลดลงรวมถึงสามารถทำให้ความเข้มแข็งในชุมชนลดน้อยลง ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่และทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว จากความสำคัญของการจะต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ ถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกสาธารณะ ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดจากการเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องก็จะลดน้อยลง สังคมก็จะพัฒนาขึ้นได้

ความหมายของจิตสาธารณะ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 17) ได้ให้ความหมายของคำว่าจิตสาธารณะว่าหมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น และมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

กนิษฐา นิตศน์พัฒนา และคณะ (2541: 8) ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตสำนึกสาธารณะ ว่าเป็นคำเดียวกับคำว่าจิตสำนึกทางสังคม หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544 : 6) ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง กระบวนการคิดและลักษณะของบุคคล ที่มีการปฏิบัติในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะโดยมีความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะที่ต้องการจะทำประโยชน์มากกว่าที่จะรับจากสาธารณะ

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2546 : 2 – 3) ให้ความหมายของจิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวม โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะ ดังนี้

1. การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อส่วนรวมและการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันในวิธีที่ตนสามารถทำได้

2. การเคารพสิทธิ ในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเองและไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้นมี 3 องค์ประกอบ และ 5 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. จิตสาธารณะคือ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ให้ความหมายไว้ว่า เป็นภาวะที่จิตตื่นและรู้สึกตัว สามารถตอบสนองสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสสัมผัสที่ได้จากการตระหนักรู้ และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน (ราชบัณฑิตสถาน, 2538 : 231)

2. จิตสาธารณะคือ จิตอาสาที่แสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อส่วนรวม โดยการแสดงออกด้วยการมีจิตอาสา (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2541)

3. จิตสาธารณะคือ การสำนึกสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลตระหนักรู้ถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม เห็นคุณค่าของการเอาใจใส่และรักษาสິงต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวม (ธัญชนิต โอสถิตยพร, 2545)

4. จิตสาธารณะคือ จิตบริการที่ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งความสุขของผู้อื่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดี (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 : 17)

5. จิตสาธารณะคือ จิตสำนึกทางสังคมเป็นการรับรู้เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวม มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (สุชาติดา จักรพิสุทธิ์, 2544: 22)

สรุป จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักตัวตนที่จะทำสิ่งใดๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ที่เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดสร้างสรรค์คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดีเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคมไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่คอร์รัปชัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เคารพสิทธิเสรีภาพผู้อื่น มีจิตที่กว้าง ไม่คับแคบ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรับฟังข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ที่แตกต่างจากคนที่เคยรู้เคยมีมา แสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ คาดการณ์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น และหาทางป้องกันปัญหาเหล่านั้นเพื่อลดความรุนแรงของปัญหานั้นๆ

องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

องค์ประกอบของจิตสาธารณะนั้น มีการแบ่งองค์ประกอบที่แตกต่างกัน 3 ระดับ คือ (สมพงศ์ สิงหะพล, 2542 : 15 -16)

1. จิตสาธารณะเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้ เป็นจิตสำนึกที่ทุกสังคมพยายามที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความรับผิดชอบ หมั่นฝึกฝนเอาใจใส่และอดทน เป็นต้น

2. จิตสาธารณะเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในสังคม เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อและความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสาธารณะเกี่ยวกับสังคม (Social Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม หรือ คำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2546 : 2 - 3) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ และใช้องค์ประกอบของจิตสาธารณะ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะเกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม

1. ตัวชี้วัดคือ ทฤษฎีปรากฏการณ์ทางสังคม-มีการเรียนรู้ของพฤติกรรมของคนในสังคมการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และดีงามต่อสังคมจนเกิดเป็นทฤษฎีวัฒนธรรมนักคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ รูธ เบนดิกต์ (Ruth Benedict) (ชุมพร สังขปริษา, 2531) เขามีแนวคิดที่ถือว่าวัฒนธรรมมีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และรวมเป็นหนึ่งเดียวโดยค่านึงที่จะรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มร่วมกัน

2. ลักษณะการใช้ของส่วนรวม และรู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม ตัวชี้วัดคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ ของเมเยอร์หรือไทเลอร์ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ให้เป็นไปตามความจำเป็นของตนเองและสังคม เช่น สังคมมีสิ่งที่จะต้องรักษาร่วมกันเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันคนในสังคมก็จำเป็นที่จะต้องรักษาร่วมกัน (ทิตนา เขมมณี, 2548 : 43) **ตัวชี้วัดในทางพุทธศาสนา คือสามัคคีธรรม** หมายถึง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมการประพฤติดนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ
2. ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
3. ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
4. ร่วมกันปรับปรุง มีการแก้ไข พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ
5. ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม กำหนดตัวชี้วัดจากทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ Robert K. Merton (1936) มีแนวความคิดว่า คนในสังคม

มีหน้าที่สนับสนุนให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ โดยกระบวนการทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีในศาสนาพุทธก็ได้กล่าวถึงหน้าที่ของบุคคลไว้ตามหลักทศ 6 (ที.ปาฏิ. 11/203 - 206) หลักการคือ เอาตัวเองเป็นแกนกลาง แล้วแวดล้อมด้วยบุคคลอีก 6 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีความสัมพันธ์กับตัวของเขา ตามฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป เช่น หน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อพระภิกษุ ต่อครู-อาจารย์ ต่อพ่อ-แม่ ต่อลูก-เมีย ต่อเพื่อน ต่อคนรับใช้ เป็นต้น

2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม ตัวชีวิต จากทฤษฎีสังคมวิทยา อธิบายความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่สังคมกำหนด-การยอมรับ-ทัศนคติ-เกิดการยอมรับในกฎระเบียบแบบแผนประเพณีและวัฒนธรรมในการทำสิ่งดี เพื่อส่วนรวม (Aristotle, 1962) กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมการที่คนมาอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

องค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

1. การไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน ตัวชีวิตคือ หลักปรัชญาทางพุทธศาสนา กล่าวว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น โดยสรุปคือ ไม่ควรยึดมาเป็นของเราเอง”(พระไตรปิฎก เล่มที่ 25) การเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นๆ ว่ามีประโยชน์อย่างไร เช่น สิ่งของต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวมสามารถที่จะเป็นประโยชน์ได้มากต่อส่วนรวมก็ต้องดูแลร่วมกัน

2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวม ตัวชีวิตคือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ได้ระบุว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์ (ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร, 2532) **คุณธรรม** หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น **หน้าที่ของพลเมืองดี**

พลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้ครบถ้วน ทั้งกิจที่ต้องทำ และกิจที่ควรทำ

หน้าที่ หมายถึง กิจที่ต้องทำ หรือควรทำ เป็นสิ่งที่กำหนดให้ทำ หรือห้ามมิให้กระทำ ถ้าทำก็จะก่อให้เกิดผลดี เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว หรือสังคมส่วนรวม

จริยธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนเสียหาย

ศีลธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนเสียหาย พร้อมกันนั้นก็สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วย

คุณธรรมของการเป็นพลเมืองดี

1. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. การมีระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อนหน้าที่
3. รับฟังความคิดเห็นของกันและกันและเคารพในมติของเสียงส่วนมาก
4. ความซื่อสัตย์สุจริต
5. ความสามัคคี
6. ความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว
7. ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง
8. การส่งเสริมให้คนดีปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ

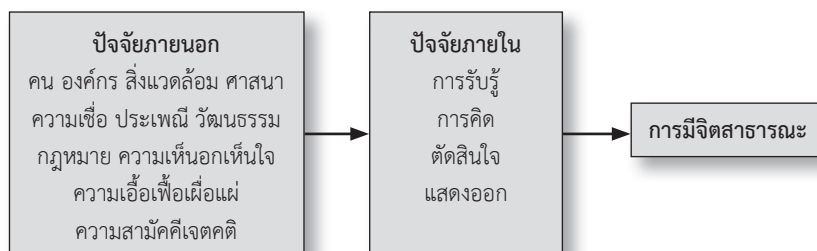
สรุป

การมีจิตสาธารณะนั้น เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยที่ จิตสาธารณะ หรือ จิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมหล่อหลอม และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ ครู เพื่อน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำหนดจิตสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดจิตสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน ดูละคร ฟังผู้คนสนทนากัน เป็นต้น

ปัจจัยภายใน คือ จิตสำนึกที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ของตัวเองในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาจิตสำนึกของตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยการมองเห็น ฟัง รับรู้ การคิด และเกิดการเรียนรู้ แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

แผนภาพ : ปัจจัยที่นำไปสู่การมีจิตสาธารณะ

การพัฒนาจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวัยรุ่น และจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ การปลูกฝังจิตสาธารณะควรเริ่มตั้งแต่เด็กให้เด็กมีพัฒนาการ โดยอาศัยการสั่งสอน ฝึกฝน จากบุคคล สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม การมีกิจกรรม และใช้สิ่งของร่วมกันในสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กในการใช้สิ่งของร่วมกัน ดูแลทรัพย์สินสมบัติส่วนรวม และมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจิตสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างไว้ตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง โดยในการปลูกฝังนั้น ควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการฝึกฝนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เด็กเกิดการกระทำที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างแท้จริง จนเกิดเป็นลักษณะนิสัย และควรทำให้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย และเกิดการพัฒนาตามลำดับ ซึ่งในการฝึกอบรม ปลูกฝัง หรือพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กนั้น ควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสม

1. หลักการสร้างจิตสาธารณะ

การสร้างจิตสาธารณะเป็นความรับผิดชอบในตนเองแม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะก็ไม่เกิด จากพุทธสาธุชนอยู่เสมอ คือ อตตาทิ อตตโน นาโถ หรือตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (พระสูตรตันตปิฎก เล่ม 1)

1. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม

2. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสິงแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้

3. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่นกันอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อดักน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

4. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสอนในพุทธศาสนาที่นับถือ สอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วยทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จากการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น หากทำได้ในสังคมส่วนใหญ่ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นนั้น นับว่ามีประโยชน์อย่างมากที่ส่งผลต่อ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชากรสามารถทำให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน มีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะมีแต่การก่อให้เกิดความปรารถนาดีต่อกัน อันจะส่งผลให้ช่วยเหลือกันให้กิจการก้าวหน้า และท้ายสุดจะส่งผลให้โลกทั้งโลกมีความสุข ตัวอย่างหลักธรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

จากผลกระทบเหล่านี้ จะเห็นได้ว่ามีผลกระทบทั้งทางดีและไม่ดีและอาจจะเรียกได้ว่า ผลกระทบเป็นปัญหามากกว่าเป็นการพัฒนา ดังนั้นจึงเป็นภาระของสมาชิกในสังคม ที่จะต้องช่วยกันหาทางแก้ไข ที่สำคัญที่สุดก็คือจะต้องช่วยกันสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น ในใจของทุกคน จึงจะทำให้มีผลต่อการหาหนทางแก้ไขปัญหาได้ จิตสาธารณะเป็นการทำงานของจิตที่ปรากฏรูปออกมาเป็นความคิด ซึ่งจะส่งผลให้มีการแสดงออก 2 ทาง คือ ทางวาจาและทางพฤติกรรม

สำหรับแนวทางและกลไกที่ใช้ในการสร้างจิตสาธารณะ อาจจะสรุปได้เป็น 3 กระบวนการดังนี้

1. การสร้างความคิดเชิงบวก หมายถึง การคิดที่มุ่งประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่ามุ่งประโยชน์ส่วนตน (Utilization VS Individualization) ในทางพุทธศาสนาจะประกอบด้วยปัจจัย 2 ประการคือ

1.1 การเรียนรู้จากแหล่งอื่น (ปรโตโมสะ = Learning from Others) ได้แก่ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอนเล่าเรียน หาความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชี้แจงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากผู้เป็นกัลยาณมิตร

1.2 การคิดโดยการใช้เหตุผล (โยนิโสมนสิการ = Reasoned Attention) ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี การรู้จักคิดโดยมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะออกให้เห็นตามสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

โดยสรุปความคิดเชิงบวก คือ ความคิดสร้างสรรค์เชื่อมโยงเหตุและผล ความคิดเชิงวิเคราะห์ แยกแยะที่สัมพันธ์สิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน

2. การยึดหลักธรรม/คุณธรรมความดี เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยอาจจะคำนึงถึงกลไกและกระบวนการของหลักแห่งความดีดังนี้

2.1 หลักแห่งความพอเพียง ซึ่งจะเห็นได้จากกรรฐักจกจัดสรรทรัพยากรที่หา มาได้ด้วยความสุจริต โดยการแบ่งออกเป็น 4 ส่วน (โคตรทรัพย์ 4) คือ แบ่ง 1 ส่วนไว้เลี้ยงตน แบ่งสองส่วนไว้ประกอบหน้าที่การงาน และแบ่ง 1 ส่วนสำหรับเก็บออม

2.2 หลักแห่งการสงเคราะห์ ได้แก่ การสงเคราะห์ด้วยการให้ที่แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ การให้สิ่งของ จะเป็นทรัพย์หรือวัสดุก็ได้ กับการให้ความรู้สั่งสอน (ธรรมทาน) การสงเคราะห์ที่เป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความนิยมยินดี (ปิยวาจา) โดยสรุปก็คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือที่เป็น การให้ด้วยพฤติกรรม และการให้ด้วยวาจาที่อ่อนหวาน ก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจของผู้ฟัง จึงเป็นการสงเคราะห์ที่จะต้องปฏิบัติด้วยความเมตตา คือ ความหวังดีโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ

2.3 หลักแห่งการประพบัติ การกระทำที่เป็นประโยชน์ ได้แก่ ความช่วยเหลือที่มอบให้ผู้อื่นด้วยความเต็มใจในการประกอบกิจการงานต่างๆ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจน ช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมแก่ผู้อื่น

2.4 หลักแห่งการสงเคราะห์และทำคุณประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ โดยไม่มุ่งหวังเอาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเอง เป็นการสร้างจิตสาธารณะที่ช่วยเหลือ และทำตนเป็นประโยชน์ โดยการมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ของส่วนรวม ด้วยการพิจารณาความเหมาะสมของกาลเทศะ และฐานะของตนเอง

2.5 หลักแห่งความเอื้ออาทรเพื่อสร้างจิตสาธารณะ ให้มีความเอื้อเฟื้อต่อบุคคลแวดล้อมและสิ่งแวดล้อม โดยการแสดงออกความเป็นกัลยาณมิตร ที่เป็นผู้ชี้ช่องทางประโยชน์ แนะนำให้ส่วนรวมดำเนินไปบนแนวทางประโยชน์ แนะนำให้ส่วนรวมดำเนินไปบนแนวทางของจริยธรรม เรียงลำดับความสำคัญของผู้รับความเอื้ออาทรซึ่งอาจจะเป็น

1. เอื้ออาทรด้วยการบูชา บำรุงให้มีความสุข คือ การเอื้ออาทรต่อบิดามารดา
2. เอื้ออาทรด้วยการประพฤติตนเป็นเจ้าบ้านปกป้องคุ้มครอง ดูแล คือ การเอื้ออาทรต่อบุตร ภรรยา และคนในปกครอง
3. เอื้ออาทรด้วยการแสดงความเคารพเคารวะ คือ การเอื้ออาทรโดยเคารพต่อผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ชี้แนะประโยชน์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ
4. การประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการแสดงออกถึงความมีจิตสาธารณะ เช่น การเข้าร่วมอาสาทำกิจกรรมของส่วนรวม ที่เป็นการสร้างสรรค์ เช่น ปลูกป่า รมรงค์การใช้จ่ายใช้สอยอย่างประหยัด การรีไซเคิลของที่ใช้แล้ว การสร้างโลกสีเขียว การใช้จักรยานแทนยานพาหนะที่ใช้เชื้อเพลิง ฯลฯ

จากการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น หากทำได้ในสังคมส่วนใหญ่ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นนั้น นับว่ามีประโยชน์อย่างมากที่ส่งผลต่อ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชากรสามารถทำให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน มีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะมีแต่การก่อให้เกิดความปรารถนาดีต่อกัน อันจะส่งผลให้ช่วยเหลือกันให้กิจการก้าวหน้า และท้ายสุดจะส่งผลให้โลกทั้งโลกมีความสุขสงบสุข

แนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะของคนในสังคม ว่าจะต้องเกิดขึ้นได้จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง อบรม การฝึกปฏิบัติ การได้เห็นตัวอย่างที่ชวนให้ประทับใจ ปัจจัยเหล่านี้จะค่อยๆ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้อง และการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นจำต้องอาศัยสถาบันทางสังคมหลายส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ รัฐบาล อินทรวงศ์ (บุญทัน ภูบาล, 2549)

1. **สถาบันการศึกษา** การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเป็นสิ่งที่ปฏิเสธกันไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในรูปแบบใด จำต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาจนมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตน ที่จะสามารถปฏิบัติงานหรือดำเนินชีวิตไปสู่ทิศทางที่ประสงค์ การกำหนดเป้าหมายของการศึกษาให้ถูกต้องโดยธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่มีผู้มีความสามารถในการบริหารการศึกษาพึงพิจารณา

ให้ลึกซึ้ง ให้ถ่องแท้ ให้รอบคอบ ให้ถูกต้องด้วยทัศนคติที่กว้างไกล โดยมีจุดหมายรวบยอดว่า ต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกเป็นมนุษย์ที่เต็มที การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน คือ การพัฒนาจิตสำนึกภายใน คือ การพัฒนาจิตใจที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ไม่ควรเน้นที่การพัฒนาเพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะอาจจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกผิดพลาดแล้วก็ไปสร้างระบบการทำงานที่ผิดมีการเอาเปรียบผู้อื่น กอบโกย ความหลงตัวเอง ความมัวเมาวนเวียนแต่ในวังวนวัตถุที่อาจก่อให้เกิดการประหัดประหารกันในทุกวงการ การให้การศึกษาก่อเยาวชนควรหยุดสร้างจิตสำนึกที่นิยมในวัตถุ แต่เน้นการสร้างจิตสำนึกในทางจริยธรรมให้หนักแน่นเข้มแข็งยิ่งขึ้นทุกระดับการศึกษาตั้งแต่อนุบาลศึกษาจนถึง อุดมศึกษา เพื่อให้เป็นจิตที่สามารถช่วยสร้างระบบถูกต้อง เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยธรรม โดยเฉพาะการดำรงเน้นการฝึกอบรมให้รู้จักทำหน้าที่เพื่อหน้าที่อย่างดีที่สุดฝีมือในทุกหน้าที่ในฐานะ ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยความสำนึกว่าทุกหน้าที่มีคุณค่าและความสำคัญเท่าเทียมกัน

2. สถาบันศาสนา สถาบันทางศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น ต้องประชาชนกลับไปสู่คำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงเน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นใหญ่ ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น หรือ เพราะความอยาก มีความสันโดษพอใจที่จะมีกินมีอยู่ มีใช้เท่าที่จำเป็นรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เอื้องานแก่ผู้อื่น มีความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเองรู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องสถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพบูชาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชน เพราะต่างได้ยึดถือสถาบันนี้เป็นที่พึ่งทางใจมาอย่างเนิ่นนาน ฉะนั้น สถาบันทางศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่จะช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้หันเข้ามาอยู่ในความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกให้เกิดขึ้นได้อย่างดีที่สุดก็คือการสอนด้วยตัวเอง อันหมายถึง การที่ผู้อยู่ในสถาบัน องค์การทางศาสนา พึงต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคมในด้านการช่วยเหลือส่วนรวม

3. สถาบันครอบครัว ความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรกเพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้เด็กเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงอบรมลูก เพราะ

ความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน

สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลน สังคมก็พลอยคลอนแคลนไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอนและการอบรมของสถาบันครอบครัวควรดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการสอนการอบรมของสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา เพื่อปูพื้นฐาน หรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่เป็นสัมมาทิฐิ เสียตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เป็นกำลังในการสร้างสรรค์สังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข

4. สื่อมวลชน สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจาย ความคิดความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากสื่อมวลชน จะช่วยสร้างความเข้าใจช่วยสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจาก สื่อมวลชนนั้นมีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการรับรู้ที่จะส่งผล กลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา และคณะ. (2541). จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Nituspattana, Kannitha. et al. (1998). **Social Consciousness of Graduate Students at Mahidol University** Bangkok : Mahidol University
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **โรงเรียนสร้างคนมีจิตสาธารณะ**. วารสารการศึกษา 2000, 65(3), มกราคม - มีนาคม : 17.
- Charoenwongsak, Kriangsak. (2000). **Schools Build Social Conciousness**. Education Journal 2000, 65(3), January-March : 17.
- ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. (2532). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กุลธนา ธนาพงศธร.

- Nilpanich, Chit. and Thanapongsathorn, Kulathon. (1989). **The Civilian's Participation in Rural Development**. General Knowledge for Developing in the District and Village Level's Lecture Notes (3rd Edition, 8th Unit). Sukhothai Thammathirat Open University. Kulathorn Thanapongthorn.
- ชุมพร สังขปรีชา. (2531). **ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Sangkapreecha, Chumporn. (1988). **Political Philosophy and Theories in Terms of Human Nature**. 1st Edition. Bangkok : Thammasat University Printing Press.
- ณรงค์ อ้วนอง. (2546). **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสำนึกสาธารณะของชุมชน ศึกษากรณีการจัดการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน**. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยการศึกษากับชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Uiynong, Narong. (2003). **Research Report Documents of the Social Consciousness of a Case Study Community from the Academic Management in the Border Patrol Police School**. Bangkok : Community Research Project by the Thailand Research Fund.
- ทีศนา แคมมณี. (2548). **รูปแบบการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ที.ปาฎิ. 11/203 – 206.
- Kaemmanee, Tissana. (2005). **Teaching Format : Various Options**. Bangkok : Chulalongkorn University. Digha Nikaya, Patika Chapter 11/203 – 206.
- ธรรมนุญ เพ็งทอง. (2549). **วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม**. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.edtechno.com/th/files/cocial/002.doc>.
- Pengthong, Thammanoon. (2006). **The Evolution and Structure of the Society**. Researched on 4 June, 2015 from <http://www.edtechno.com/th/files/cocial/002.doc>.

- ธัญชนิต โอสถิตพร. (2545). **อุดมการณ์และจิตสำนึกของข้าราชการสังกัดกรมการปกครอง ต่อความสำเร็จในการปฏิรูประบอบราชการ. การค้นคว้าแบบอิสระ** รม. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Osathidphorn, Thanchanit. (2002). **The Effects of Ideology and Consciousness of Official Officers of The Department of Provincial Administration Towards The Success in Revolutionizing the Civil Services System.** Independent Study MPA Chiangmai at Chiangmai University.
- บุญทัน ภูบาล. (2549). **การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ. ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. ปริญญานิพนธ์** กศ.ม.
- Phubaan, Boonyatan. (2006). **Using Videos and Puppet Shows as Role Models to Inspire Social Consciousness.** Second grade students. Graduate Studies Thesis.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2541). **ข้าราชการไทย : ความสำนึกและอุดมการณ์.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Pongpaew, Pornsak. (1998). **Thai Government Officers: Consciousness and Ideology.** Bangkok : Chulalongkorn University Printing Press.
- พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 หน้าที่ 41-42 บรรทัดที่ 9 47-985.
Tripitaka Issue 25 Pages 41-42 Lines 947-985.
- พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่ม 1 ภาค 2 ตอน 3 หน้าที่ 208
Suttanta Khuddaka Nikaya Dhammapada Issue 1 Part 2 Verse 3 Page 208.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร. (2543). **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา.** กรุงเทพมหานครโอเดียนส์โต กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Wattanasiritham, Piboon. and Sanjorn, Sangkom. (2000). **Desired Thai Senses : Bangkok Audience :** Printing Press of Chulalongkorn University.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

- Royal Thai Institute. (1995). **Royal Thai Institute Dictionary 1982**. 5th Edition. Bangkok : Aksorn Charoen Publishing.
- ลัดดาวลีย์ เกษมเนตร และคณะ. (2546). “รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ : การศึกษาระยะยาว”. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Kasemnetr, Laddawan. et al. (2004). **Formats of Improving Elementary School Students for Better Social Consciousness: Long-Term Study**. Academic Conference Documents, Behavioral Science Research Institute, Srinakarinwirot University.
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2544). จิตสำนึกพลเมืองในบริบทสังคมไทย. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Kamsrichan, Wirat. (2001). **Civil Conscious in the Context of Thai Society**. Ph.D. Thesis on Education Studies in Population Studies. Graduate School, Mahidol University.
- สมพงษ์ สิงหพล. (2542) **ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่**. สี่มาจารย์. (มิถุนายน-ตุลาคม), 13(27):-15 16.
- Singhapol, Sompong. (1999). **New Conscious Must Be Taught**. Seemajan. (June – October), 13(27): - 15 16.
- สุชาดา จักรพิสูทธิ์. (2544). **จิตสำนึกสาธารณะ**. ศิลปวัฒนธรรม. กรกฎาคม. 22 (9) : 22 – 23.
- Jakpisute, Suchada. (2001). **Public Conscious**. Art and Culture. January 22(9) : 22-23.
- อภิชัย พันธเสน. (2544). **เศรษฐศาสตร์พอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของ นักเศรษฐศาสตร์**. 2542. เศรษฐศาสตร์. สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- Phantasen, Apichat. (2001). **The King’s Sustainable Economy and the Analysis from the Economists’ Perspective**. 1999. Economic Studies. Amarin Publishing.

Aristotle. (1962). **The Politics**. Translated with an introduction by T.A. Sinclair. Harmondsworth : Penguin.

Merton, Robert K. (December 1936). “**The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action**”. *American Sociological Review* 1 (6) : 894–904. doi:10.2307/2084615. ISSN 0003-1224. JSTOR 2084615.